

YAŞLANMANIN EMEK PİYASALARINA ETKİSİ: G8 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

Mustafa AYKAÇ

Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
maykac78@gmail.com

Umut YERTÜM

Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
umutyertum@klu.edu.tr

Özet

Fizyolojik bir durum göstergesi olan yaşlanma ve yaşlanan nüfus; sağlık alanında gerçekleşen teknolojik gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. Ortalama yaşam sürelerinin artış göstermesi toplumların refah düzeylerini göstermekle birlikte, üretici durumda bulunan işgücünün de yaşlanmasını ifade etmektedir. Sağlık alanında meydana gelen gelişmelerin ortalama yaşam sürelerini sürekli arttırması sadece gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ülkeler için de önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı ülkelerin değişen demografilerinin emek piyasalarına etkilerini analiz etmektir. Bu amaçla G8 ülkeleri olan; Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, ABD, Kanada, İtalya, Japonya, Rusya ile birlikte Dünyadaki genel görünüm karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma OECD, Birleşmiş Milletler ve ILO verileri ve nüfus projeksiyonları çerçevesinde analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda: Rusya ve ABD'nin Dünya ortalamasına en yakın G8 ülkeleri olduğu görülmekle birlikte; işgücünün tüm ülkelerde daraldığı ve üretici durumda bulunan nüfusun azaldığı görülmüştür. Yaşlanma ile mücadelede hayat boyu öğrenme, aktif yaşlanma gibi programların yanı sıra kontrollü göçmen politikaları uygulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nüfus, Yaşlanma, İşgücü, İstihdam ve Emek Piyasası

AGEING EFFECTS ON LABOUR MARKETS: CASE OF G8 COUNTRIES

Abstract

Ageing and aged population, which is a indicator of physical status, are related to developments in health industry. Increase in average life span on the one hand has been seen as result of welfare, on the other hand as issue which decreases the labour force. Decrease in labour force and increase in average life span has been attached excessive importance by both developed and developing countries.

This study aims to analyze the impact of changing demographics' impact on countries labour markets. In this context, the G8 countries; Germany, France, United Kingdom, USA, Canada, Italy, Japan, Russia compared with the general view on the world. This study analyzed the demographic changes with ILO, OECD and United Nations' projections and datas. While Russia and the US are the closest G8 countries to the world average, the labor force has shrunk in all countries. Countries fight against ageing with programs such lifelong learning and active ageing and controlled migration policies.

Key Words: Population, Ageing, Labour Force, Employment and Labour Markets

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan, “canlı organizmaların yaşlanması olgusu” tarihin bütün evrelerinde gözle görülebilecek bir durumu anlatmak için kullanılmaktadır. Gerçekten de tarihin hangi döneminde olursa olsun bebekler, gençler orta yaşlılar ile birlikte yaşlı bir grubun varlığından söz etmek mümkündür. 21. yüzyılda tartışma konusu haline alan ve tarihin önceki dönemlerinden farklı bir anlam ifade eden yaşlanma olgusu, nüfusun küçük bir azınlığını betimlemekten çok daha öte, geriye döndürülmesi neredeyse imkânsız olan genel demografik eğilimi ifade edebilmek için kullanılmaktadır.

Demografik değişim ya da daha güncel ifadesi ile yaşlanma son dönemlerin en çok konuşulan ve sosyal bilimciler tarafından tartışılan olguların başında gelmektedir. Yaşlanma olgusu; ortalama beklenen yaşam süresinin uzaması ile doğum oranlarının azalması süreçlerinin aynı anda gerçekleşmesi durumunda gözlemlenen bir değişimi ifade etmektedir. Bunun bir sonucu olarak da toplumda genç nüfusun oransal olarak azaldığı buna mukabil, yaşlı ve ya 65 yaş ve üstü nüfusun oransal olarak arttığı ve toplumlarda geri dönüşü mümkün olmayan değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir.

Blacker (1949: 90) toplumlarda meydana gelen demografik değişimleri beş farklı aşamaya indirgemiş ve her toplum için bu aşamaların kaçınılmaz olduğunu açıklamıştır. Nüfus gelişme teorisi olarak adlandırılan bu görüşe göre; birinci aşama ölüm ve doğum oranlarının yüksek olduğu, ikinci aşama doğum oranlarının arttığı fakat ölüm oranlarının azaldığı, üçüncü dönem doğurganlık oranlarının da düştüğü fakat ölüm oranlarının hızla düştüğü, dördüncü aşama ölüm ve doğurganlık oranlarının dengeye geldiği ve son olarak beşinci aşama ise doğurganlık oranlarının ölüm oranlarının da altına düştüğü ve dolayısıyla nüfusun yaşlanarak azaldığı varsayımlarına dayanmaktadır.

Bu çalışmada yaşlanma kavramsal çerçevede ele alındıktan sonra, G8 ülkelerinin işgücü ve istihdam verilerin yıllar itibariyle incelenecektir. Daha sonra Birleşmiş Milletler ve ILO tarafından yayınlanan nüfus projeksiyonlarının emek piyasalarına etkisi tartışılacaktır.

1. YAŞLANMA VE YAŞLILIK OLGUSU

*İnsanın kırk yaşına kadar geçen yılları bir kitap,
geri kalan yılları da o kitabın eleştirisidir (Schopenhauer).*

Yaşlanma ve yaşlılık olguları zaman faktörüne bağlı olarak gerçekleşen birbirine benzer olmakla birlikte bazı yönleri ile ayrılan süreçleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Yaşlanma insan

organizmasının geriye dönüşü olmayan bir şekilde yıpranmaya ve işlevlerinin bozulmaya başlaması olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan yaşlılık ise; fizyolojik bir olgu olup bireylerin fiziki ve ruhsal yetilerinin bir daha geri gelmeyecek şekilde kademeli olarak kaybetme halidir. Buradan yola çıkarak yaşlanmayı bir süreç yaşlılığı ise gerçekleşen bir durum olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır (MEB, 2011: 5).

Bazı sosyal bilimciler modern dünyanın en dikkat çekici özelliklerinin başında, değişen demografik profillerin geldiğini ifade etmektedirler. Neredeyse tüm politika alanlarında demografik değişim ya da yaşlanma; küreselleşme, iklim değişikliği ve bilgi devrimi gibi toplumları dönüştüren alanlarla birlikte kendisine yer bulmaktadır. Bu durum yaşlanma ya da demografik değişimi dünya çapında bir olgu haline getirmektedir. Bu nedenle yaşamın birçok alanı ile ilişkili ve bu alanları değiştirme gücüne sahip olan demografik değişiklikler; istihdam ve işgücü piyasaları ya da genel olarak ekonomi konusu ele alındığında dikkate alınması gereken önceliklerin başında gelmektedir (Boulton ve Maureen, 2012: 15).

“Coğrafya kaderdir” sözü İbn-i Haldun’a atfedilir ve kader vurgusuyla coğrafyanın önemine dikkat çektiği söylenmektedir. Diğer taraftan August Comte için ise; “Demografi kaderdir” dediği rivayet edilmektedir. Bugün onun bu sözünün dünyanın en gelişmiş ülkelerinin kaderleri için bile geçerli olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Departmanının iki yılda bir yayınlanan Dünya Nüfus Projeksiyonu, gelişmiş ülkelerin birçoğunda görülen düşük doğurganlık oranlarının olası sonuçlarına yönelik tartışmalara farklı bir açıklama getirmektedir. BM’nin yayınladığı projeksiyondaki veriler; ne felaket tellallarının acımasız öngörülerini kanıtlamakta ne de iyimser bir tablo çizmektedir (Buhler, 2016).

Sosyal bilimciler yaşlanmayı genel olarak; insanın yıllar geçtikçe fizyolojisinde ve psikolojisinde meydana gelen negatif değişim olgusu ile açıklama yoluna gitmektedirler. Yaşlanmayı konu edinen gerontoloji biliminde yaşlanma “kronolojik yaşın ilerlemesiyle, çevresel koşullar altında yaşayan organizmada ya da yetişkin insanda meydana gelen düzenli değişiklikler” olarak tanımlanır. Yaşlılığın biyolojik yaşlılık, kronolojik yaşlılık, fizyolojik yaşlılık, sosyal yaşlılık ve duygusal yaşlılık şeklinde çeşitli tanımları yapılmaktadır. Biyolojik yaşlılık zamanın geçmesine bağlı olarak hastalık haricinde insan vücudunun yapısında ve fonksiyonlarında meydana gelen yıpranma iken, fizyolojik yaşlılık bu yıpranmaya bağlı olarak insanın kişiliğinde ve davranışlarında ortaya çıkan değişiklikler olarak tanımlanır. Kronolojik yaşlılık ise insanın doğumundan itibaren geçen yıllara göre hesaplanan yaşıdır. Fonksiyonel yaşlılık aynı yaştakilerle kıyaslandığında kişilerin fiziki görünüş, hareketlilik, dayanıklılık, mental kapasite gibi gözlenebilir özelliklerine göre belirlenebilir yaşıdır. Sosyal yaşlılık, bir toplumda yaşayan kişinin kültür durumuna ve sosyal özelliklerine göre toplumun ya da kendisinin kişiye yüklediği sosyal rol ve yükümlülüklerdir. Duygusal yaşlılık ise kişinin kendini hangi yaşta hissettiğine bağlı olarak belirlenen yaşıdır (Alper, 1997: 10).

Fransız demografi uzmanı Alfred Sauvy 21. yüzyılın “demografik yaşlanma yüzyılı” olacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Demografinin tamamıyla istatistikî projeksiyonlara dayanan özelliği onun ekonominin verebileceğinden daha büyük bir kesinlik sağlamasına imkan tanımaktadır. Bir nesil sonra çocuk doğurabilecek kadınlar halihazırda aramızda bulunmaktadır. Eğer doğurganlık oranı genel yenilenme oranının, kadın başına 2.1 çocuk, üstündeyse nüfusta doğal bir artış gözlemlenecektir. Fakat 21. yüzyıl ile birlikte bu oran Japonya ve Almanya’da 1,3’ e kadar düşmekte, hatta İtalya, Rusya ve Güney Kore için daha düşük seviyelerde gözlemlenmektedir (Buhler, 2016b).

Nüfusun yaşlanması küresel çapta bir olgu haline gelmiştir. Son dönemde Birleşmiş Milletler tarafından yapılan nüfus projeksiyonlarına bakıldığında, neredeyse tüm ülkelerin nüfus yapılarının önümüzdeki 50 sene içerisinde daha yaşlı bir hal alacağı görülmektedir. Nüfusun yaşlanmasının, nüfus yapısı ve artışına olası etkileri gerçekten de dramatik bir hal almakta ve özellikle gelişmiş ülkeler açısından; medyan yaş ve nüfusun azalması konusunda tehlike çanları çalmaktadır (Bonoli ve Shinkawa, 2006: 1).

1970’li yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler refah harcamalarının büyük bir kısmını çocuk bakımı ve eğitimi için harcamaktaydı. Aynı dönemlerde emeklilerin toplam nüfus içerisindeki payının oldukça düşük seviyelerde bulunması yaşlı sağlık ve bakımı harcamalarının refah harcamaları içerisindeki payının düşük olmasını sağlamaktaydı. Birleşmiş Milletler’in nüfus projeksiyonlarına göre bu durum 2030 yılında tam olarak tersine dönecektir. Ülkeler artık refah harcamalarında çocuk sağlığı ve eğitim harcamalarından ziyade, yaşlı bakımı ve sağlığı alanlarında refah harcamalarına ağırlık verecektir (Hoj ve Toly, 2005: 3).

2. NÜFUS PROJEKSİYONLARI: YAŞLI NÜFUSUN YÜKSELİŞİ

Yaşlanma ya da yaşlılık ölçülürken hangi yaş aralığının alınacağı tartışmalı bir alandır. 1910’lu yıllarda yaşlı kabul edilen nüfus, 2010 yılında yaşlı kabul edilen nüfus ya da 2050 yılı için yapılan projeksiyonlardaki yaşlı grup hangi yaş aralığında belirlenmeli sorusu akla gelmektedir. Hiç şüphesiz içinde bulunulan zaman dilimlerinden bağımsız olarak yaşlanma olgusu analiz edilemeyecektir. Nüfus bilimci Victor Fuchs 1935 yılında 65 yaşındakilerin ortalama beklenen yaşam sürelerinin 12,5 olduğunu, 1984 yılına gelindiğinde ise 12,5 yıl ortalama yaşam beklentisi olan yaş grubunun aslında 72 yaşında olduğunu belirtmiştir. Buradan yola çıkarak; 1935 yılında yaşlanmaya giriş olarak 65 yaş belirlendiyse, 1984 yılında bunun 72 olması gerekmektedir. Fuchcs bunu durumu nominal yaş olarak da adlandırmaktadır (Shoven, 2010: 17- 18).

Nüfusun yaşlanması, 19. yüzyılın sonunda Batı ve Kuzey Avrupa’da, Fransa ve İsveç’te başlamış ve Rowland (2009: 42)’a göre, bir İsveç araştırmacısı olan Gustav Sundbarg ilk defa yaşlı nüfus ile genç nüfusu karşılaştırmıştır. O tarihlerde, İsveç’te 65 yaş üstü nüfusun oranı %8,4’tür. Rowland, yaşlanmanın bu kadar erken başlamasına rağmen, bu oranların ikiye katlanmasının Fransa için 115

yıl İsviç için 85 yıl sürdüğünü belirtmiştir. Bu durum ABD için 69 yıl (1944-2013), İngiltere için 45 yıl (1930-1975) sürmüştür. Bunların aksine Japonya bu hedefe sadece 29 yılda (1970-1996) ulaşmıştır. Çin için de aynı süre tahmin edilmektedir (2000-2026). Nepal ve Güney Afrika için buna benzer bir veri veya tahmin bulunmamaktadır (Cook ve Halsall, 2012: 4).

İşgücü arzını belirleyen temel değişkenlerin başında nüfus ve nüfusun yaş bileşimi gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak da demografik yapıda meydana gelecek bir değişim, işgücü arzını, dolayısıyla da işgücü piyasalarını doğrudan etkileyecektir. Genel ekonomik gelişmeler işgücü piyasasının koşullarını da doğrudan etkilemektedir. Bunun bir sonucu olarak; işgücü piyasalarının performansının demografik değişimlerden de artan bir biçimde etkileneceği beklenen bir gelişmeyi oluşturmaktadır. Nitekim, son yıllarda demografik yapıdaki değişimin yönü, özellikle gelişmiş ülkelerde, nüfusun yaşlanması / doğrultusundadır. Bu sürecin bazı ekonomik ve sosyal sorunları da beraberinde getireceği söylenebilir (Gündoğan, 2014: 96).

Burniaux'a göre birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede; demografik değişim ciddi oranda nüfus azalmasını beraberinde getirdiği gibi, çalışan nüfus oranı ve işgücüne katılma oranı gibi ülke ekonomilerini derinden etkileyecek göstergeleri de olumsuz etkileyecektir. Burniaux'un Birleşmiş Milletler verilerinden yola çıkarak yapmış olduğu hesaplamalara göre; 2000 ile 2025 arasında OECD ülkelerinde işgücüne katılma oranı %4- %5 azalma gösterecektir. Aynı dönemde çalışanlar arasında yaşlıların oranı giderek yükselecek ve bunun bir sonucu olarak da yaşlı bağımlı oranlarında dramatik artışlar gözlemlenecek ve ülkelerin çalışan nüfusunun bağımlı çalışan gibi ciddi bir yükü olacaktır (Taylor, 2008: 8).

Tablo 1 incelendiğinde ülkelerin 2000 yılından 2050 yılına dek geçen sürede 65+ yaşlı nüfusun çalışma çağı nüfusuna oranlarında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Yaşlı bağımlılık oranlarında en büyük artışın 2000 yılında 24,9 iken, 2050 yılında %71,2'ye yükselmesi beklenen Japonya'da gerçekleşeceği öngörülmektedir. Tek çocuk politikasını 2015 yılı itibariyle gevşetme kararı alan Çin'de ise durum Kore'den daha iyi olmakla birlikte 2000-2050 yılları arasında Avrupa kıtasında yaşlı bağımlılık oranında %300'den fazla bir artış beklenmektedir (UN, 2015).

Dünyanın en yaşlı ülkesi konumunda bulunan Japonya'da ise durumun daha kötü bir hal alacağı görülmektedir. 2010 yılından itibaren toplam nüfus sayısında zirveyi gören ve daha sonra nüfusu azalan Japonya'da 2050 yılı itibariyle % 38,8 ile dünyada en fazla yaşlı bağımlı nüfusa sahip olacağı öngörülmektedir. 2050 yılı itibariyle yaşlı bağımlı nüfusa Güney Avrupa ülkesi olarak da bilinen ve Avrupa kıtasının en yaşlı ülkeleri olan İtalya'da da durum pek farklı değildir. Yaşlı bağımlı nüfusun sırasıyla 2000 yılında %26,9'dan 2050 yılında %66,2'ye yükseleceği Birleşmiş Milletler nüfus projeksiyonlarında öngörülmektedir.

Dünyanın en büyük ekonomisi oluşturan ABD ve aynı kıtada bulunan Kanada'da yaşlı bağımlı nüfusun durumu ise gelişmiş ülkelerdeki görünüm daha iyimser bir tablo sergilemektedir. ABD ve Kanada'da sırasıyla 2000 yılında %18,7 ve %18,4 olan oranların 2050 yılı itibariyle sırasıyla % 36,4

ve %43,8 yaklaşacağı öngörülmektedir. ABD’de yaşlı bağımlı nüfusun gelişmiş ülkelere oranla bu denli düşük olmasının; kontrollü göçmen politikaları ve doğurganlık oranlarının etkili olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan Kuzey Avrupa ülkeleri olan Almanya ve Fransa’da ise durum; 2000 yılında sırasıyla % 24,3 ve %24,5 iken 2050 yılında %54,2 ve %47,2 ile dünya ortalamasının üstünde oranlara sahip olacağı öngörülmektedir (UN, 2015).

Tablo 1. 65+ Nüfusun Çalışma Çağı (15-64) Nüfusuna Oranı

Ülke	2000(%)	2010(%)	2020(%)	2030(%)	2040(%)	2050(%)
Fransa	24,5	26	33,7	40,3	46	47,2
Almanya	24,3	31,2	34,2	44,9	52,8	54,4
Birleşik Krallık	24,4	25,2	30,1	36	40,7	43,6
ABD	18,7	19,4	25,7	33,2	35,6	36,4
Kanada	18,4	20,5	28	38,1	41,5	43,8
İtalya	26,9	31,3	38,1	48,3	62,6	66,2
Japonya	24,9	35,1	47,8	52,7	64	71,2
Rusya	18	18,2	23,3	30,5	31	36,5
Dünya	10,9	11,7	14,4	18	22,1	25,2

Kaynakça: United Nations, World Population Prospects 2015 Revision

Ortalama yaşam ömrünün artması ile birlikte; toplam nüfus içinde 80 yaş ve üzeri nüfusun oranı çok ciddi bir biçimde artış göstermektedir. Çalışma çağı nüfusu olarak da sosyal bilimciler tarafından kabul edilen 15-64 yaş demografik değişim ile birlikte yeniden tartışılır hale gelmektedir. 65 yaşın yaşlılık tanımlamalarında kriter olarak kabul görmesi yaşlanan işgücü ile birlikte daha da karmaşık bir hal almaktadır. 2050 yılında 65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfusun %38,8 gibi oldukça yüksek bir orana çıkması demek; Japonya’da yaklaşık her 10 kişiden 4’ünün iş piyasaları dışında olması ve çalışan nüfusa bağımlı olması demek ki bu ülke ekonomisi için tamir edilmesi mümkün görülmeyen bir sorunu oluşturmaktadır. Bu sorunu daha da kötüleştiren durum ise; 80 yaş ve üstü nüfusun gelişmiş ülkelerde hızla artıyor olmasıdır (OECD, 2015).

Tablo 2 incelendiğinde Birleşmiş Milletler 2015 nüfus projeksiyonlarına göre; Japonya’da 80 yaş ve üstü grubun toplam nüfus içerisindeki payı 2000 yılında % 3,7 iken, 2050 yılında % 15 gibi oldukça yüksek bir orana çıkacaktır. Bir diğer ifade ile yaşlı bağımlı nüfusun yaklaşık yarısı 80 yaş ve üzeri nüfustan oluşacaktır. Bunun bir sonucu olarak da işgücü yapısının yaşlanmaya başladığı görülmektedir. Japonya’da ortalama emeklilik yaşının erkeklerde 70’e yaklaşmış olması ülkeyi gelişmiş ülkeler nezdinden iyi bir konuma sokarken, yaşlıların giderek daha kötü piyasa şartlarına maruz kaldığı gözlemlenmektedir. Ülkede genel işsizlik oranı 5,4 iken, yaşlılarda bu oran neredeyse iki katı %9,7 olarak gerçekleşmektedir. Aynı şekilde, firmalarda çalışan her 10 işçiden sadece birisi 65 yaş ve üzeri işçiden oluşmaktadır (OECD, 2004: 11-12).

Birleşmiş Milletler Nüfus Projeksiyonuna göre 2000 yılında 80 yaş ve üzeri %3,39 nüfus oranına sahip AB 28 ülkelerinde, 2050 yılında aynı oranın %11,05 seviyesine çıkması öngörülmektedir. Birlik ülkesi olan İtalya’da ise durum daha karmaşık bir hal almaktadır. 2000 yılında %4,1 olan bu oranın 2050 yılında %14,9 gibi oldukça yüksek bir seviyeye çıkması öngörülmektedir. Birliğin en

büyük ekonomisi durumunda bulunan Almanya’da durum pek farklı değildir. 2000 yılında %3,6 olan 80 yaş ve üzeri nüfusun 2050 yılında %13,3 gibi oldukça yüksek bir orana çıkacağı öngörülmektedir. 2000 yılında Rusya’nın %2 olan 80 yaş ve üstü nüfus oranları diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere oranla daha iyi durumdadır. 2050 yılında %5,9 olarak Dünya ortalaması olan %4,3’ün biraz üzerinde, diğer G8 ülkelerinden çok iyi bir profil çizmektedir (UN, 2015).

Tablo 2. 80 Yaş ve Üzeri Nüfus Oranları (%)

Ülke	2000(%)	2010(%)	2020(%)	2030(%)	2040(%)	2050(%)
Fransa	3,5	5,3	6,2	7,9	9,9	11,3
Almanya	3,6	5,1	7	7,7	9,9	13,3
Birleşik Krallık	4	4,7	5,3	6,8	8,1	10
ABD	3,2	3,6	3,9	5,4	7,6	8,5
Kanada	2,9	3,9	4,5	6,4	9,1	10,4
İtalya	4,1	5,8	7,7	9,3	11,4	14,9
Japonya	3,7	6,2	8,9	12,5	13,6	15
Rusya	2	2,9	3,8	3,6	5,8	5,9
Dünya	1,2	1,5	1,9	2,4	3,3	4,3

Kaynakça: United Nations, World Population Prospects 2015 Revision

Demografik değişim ya da yaşlanma trendi ülke nüfuslarının sadece 65 yaş ve üstü kesimi için değil 15 ve altı yaş grubundakileri için de önem arz etmektedir. Ülke nüfusları yaşlandıkça doğurganlık oranlarının azaldığı tüm sosyal bilimcilerin kabul ettiği bir varsayımdır. Doğurganlık oranlarının azalması ise; toplam nüfus içerisinde 65 yaş ve üstü grubun artmasına, 15 yaş ve altı grubunda bulunanların ise yıllar itibariyle azalmasına neden olmaktadır.

Tablo 3’te 15 yaş ve daha altındaki yaş grubun toplam nüfus içerisindeki payı 2000-2050 yılları arası dönemi kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. 2050 yılı itibariyle dünyada en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip olacağı öngörülen Japonya’nın 15 yaş ve altı nüfusunun da 2000 yılında %14,8’den %12,6’ya düşeceği öngörülmektedir. Dünyada 15 yaş ve altı nüfus ortalamasının %21,6 olacağı düşünüldüğünde Japonya’nın içerisinde bulunduğu durumun vahameti daha kolay anlaşılacaktır. Hızlı bir yaşlanma sürecine gireceği öngörülen Kore, 2000 yılında % 21,08 15 yaş ve altı nüfus oranına sahipken, 2050 yılında %9,93 gibi oldukça düşük bir orana sahip olacaktır (OECD, 2015b).

15 yaş ve daha altındaki nüfus oranlarının yıllar itibariyle seyri izlendiği vakit; 2000 yılında %18,2 olan oranın 2050 yılında %17,4 olacağı ve çok fazla bir azalmanın gerçekleşmeyeceği öngörülmektedir. AB üye ülkeleri olan Fransa, Almanya ve İtalya’da 2000 yılında sırasıyla %18,8, %15,7 ve %14,3 olan oranların 2050 yılında %16,6, %12,9 ve %13,1 olacağı öngörülmüştür. 15 yaş ve altı çocuk nüfusunun dünya genelinde ise 2050 yılında ortalama %21,3 oranına sahip olacağı öngörülmektedir (OECD, 2015b).

Tablo 3. 15 Yaş ve daha altındaki Nüfus Oranları

Ülke	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Fransa	18,8	18,4	17,8	16,8	16,7	16,6
Almanya	15,7	13,6	13,1	13,6	13,1	12,9
Birleşik Krallık	19	17,5	17,9	17,1	16,1	16,2
ABD	21,7	20,2	18,6	18,2	17,7	17,2
Kanada	19,2	16,5	16,1	15,5	14,8	14,9
İtalya	14,3	14	13,2	12,4	12,7	13,1
Japonya	14,8	13,4	12,7	12,2	12,2	12,6
Rusya	18,2	14,9	18,2	17,2	15,8	17,4
Dünya	30,1	26,8	25,5	23,7	22,2	21,3

Kaynak: OECD, Historical Population Data and Projections (1950-2050)

21. yüzyılı yaşlanma yüzyılı olarak nitelendiren en önemli değişim göstergesini hiç şüphesiz ülkelerin medyan yaşları oluşturmaktadır. Bir ülkenin 15 yaş ve daha altı yaş nüfus azaldığı, 65 yaş ve üstü nüfusunun ise artması aynı dönemlerde gerçekleşince medyan yaşları da haliyle artmaktadır. Medyan yaş; ülkede tüm yaş gruplarının toplanması sonucu oluşan durumda ortanca yaşı ifade etmektedir. Başka bir ifade ile nüfusun yarısı medyan yaşından daha büyük bir kitleyi oluştururken, bir diğer yarısı ise daha küçük yaşta kitleyi oluşturmaktadır (Howden ve Meyer, 2010: 4).

Tablo 4. Medyan Yaş

Ülkeler	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Fransa	37,5	40	41,3	42,3	43	43,3
Almanya	39,8	44,2	47,6	49	50,9	51,4
Birleşik Krallık	37,6	39,6	40,8	43,2	43,8	43,9
ABD	35,2	36,9	38,3	39,8	41,2	42
Kanada	36,8	39,7	41,4	43,3	45,1	45,2
İtalya	40,1	43,2	46,7	49,3	50,1	49,8
Japonya	41,3	44,8	48,3	51,5	53,1	53,4
Rusya	36,4	38	39,3	42,3	43,2	41,6
AB 28	37,6	40,2	42,3	44,7	46,2	45,7
Dünya	26,2	28,5	30	33,1	34,6	36

Kaynakça: ILO, "Population Statistics and Projections"

Yaşlanma çağı olarak adlandırılan 21. Yüzyılda medyan yaşın da dramatik bir şekilde arttığını gözlemlemek mümkündür (Boshier, 2012: 123). Tablo 4 incelendiğinde, 2000 yılından itibaren tüm ülkelerin medyan yaşının yükseldiği görülmektedir. 2000 yılında 26,2 dünya medyan yaş ortalamasının 2050 yılında 36'ya yükseleceği ILO projeksiyonlarında öngörülmektedir. 2000 yılında 41,3 ile dünya ortalamasının oldukça üstünde medyan yaşa sahip Japonya'nın 2050 yılında 53,4'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Başka bir ifade ile 2050 yılında Japon nüfusunun yarısı 53,4'ten daha yaşlı bir demografik özelliğe sahip olacağı söylenebilir (ILO, 2015).

Almanya G8 ülkeleri arasında Japonya'nın ardından en yüksek medyan yaşa sahip olacak ülke olarak görülmektedir. 2000 yılında 39,8 olan medyan yaşın 2050 yılında 51,4 olacağı BM

projeksiyonlarında öngörülmektedir. İtalya ve Fransa gibi diğer AB üyelerinin 2000 yılında sırasıyla 40,1 ve 37,5 olan medyan yaşlarının 2050 yılında sırasıyla 49,8 ve 43,3 olacağı öngörülmektedir.

Dünyanın en büyük ekonomisi durumda olan ABD uyguladığı kontrollü göçmen politikalarıyla medyan yaş olgusunda da G8 ülkeleri arasında Rusya'dan sonra en düşük medyan yaşa sahip ülke konumundadır. 2050 yılında ABD ve Rusya'da medyan yaşın sırasıyla 42 ve 41,6 olacağı öngörülmektedir.

3. ÇIKMAZ SOKAK KAVŞAĞINDA: YAŞLANMANIN EMEK PİYASALARINA ETKİLERİ

Demografik değişim, doğurganlık oranlarının azalması ve ortalama yaşam sürelerinin artmasının aynı dönemlerde gerçekleşmesinin bir sonucudur. Buna bağlı olarak da ülkelerin işgücü ve istihdam kapasitelerinde daralma gözlemlenmektedir.

Tablo 5'te ülkelerin 2000 yılından 2050 yılına kadar geçen süre zarfında çalışma çağı nüfusunda gerçekleşmesi öngörülen değişimler bulunmaktadır. 2000 yılında %62,9 olan dünya çalışma çağı nüfus oranının 2050 yılında %63,1 olması beklenmektedir. Dünya ortalamasında azalma olmamakla birlikte kayda değer bir artış da beklenmemektedir. Buna karşın; dünyanın en yaşlı nüfusuna sahip Japonya'da durum kötüleşmektedir. 2000 yılında %68 olan çalışma çağı nüfus oranının, 2050 yılında %51,5'e kadar düşmesi beklenmektedir. Çalışma çağı nüfusunu ifade eden 15-54 yaş aralığı değişmediği takdirde 2050 yılında her iki Japon vatandaşından neredeyse biri çalışma çağı dışında bulunmuş olacaktır (ILO, 2015b: 20).

Fransa, Almanya ve İtalya gibi AB ülkelerinde çalışma çağı nüfusunun (15,64) 2000 yılı itibariyle sırasıyla 65,2, 67,8 ve 67,5 olurken 2050 yılında buranların sırasıyla %56,7, %56,4 ve %52,3 olacağı öngörülmektedir. 2050 yılı itibariyle AB 28 ülkelerinde çalışma çağı nüfusunun %56,9 olacağı göz önüne alındığında; özellikle İtalya'da çalışma çağı nüfusunun birlik ortalamasının altında orana sahip olacağı görülmektedir.

ABD ve Rusya'nın 2000 yılında sırasıyla %66 ve %69,3 dünya ortalamasının üstünde çalışma çağı nüfusu oranına sahipken; 2050 yılında bu oranların sırasıyla %60,7 ve %60,5 ile G8 ülkeleri içerisinde en iyi oranlara sahip olacağı öngörülmektedir.

Birleşik Krallık ve Kanada'da 2000 yılında %65,1 ve %68,3 olan çalışma çağındaki nüfus oranlarının 2050 yılında %58,3 ve %59,1 olacağı öngörülmektedir. Dünya ortalamasının %62,9 olduğu göz önüne alındığında; Birleşik Krallık ve Kanada'nın G8 ülkeleri arasında daha iyi durumda oldukları gözlemlenmektedir.

Tablo 5. Çalışma Çağı Nüfusu (15-64)

Ülke	2000(%)	2010(%)	2020(%)	2030(%)	2040(%)	2050(%)
Fransa	65,2	64,8	61,5	59,3	57	56,7
Almanya	67,8	65,9	64,7	59,6	56,9	56,4
Birleşik Krallık	65,1	68,9	63,1	61	59,6	58,3
ABD	66	66,9	64,8	61,4	60,6	60,7
Kanada	68,3	69,3	65,6	61,2	60,2	59,1
İtalya	67,5	65,5	62,8	59,1	53,7	52,3
Japonya	68	64,1	59,1	57,5	53,5	51,1
Rusya	69,3	72	66,3	63,4	64,4	60,5
Dünya	63	65,6	65,1	64,7	63,7	62,9

Kaynak: UN Nüfus Projeksiyonları, OECD, Historical Population ve ILO, World Employment ve Social Outlook'tan Derlenmiştir.

Nüfusu yaşlanan ülkelerin işgücünde meydana gelen olumsuzluğu giderebilmek için başvurabileceği çok fazla seçenek bulunmamaktadır. Yaşlanan ülkeler; ya doğurganlık oranlarını 2,1'in üstüne çıkararak yaşlanma sürecini geciktirebilmekte ki bu yöntemle hali hazırda yaşlı nüfusa sahip ülkelerin başarılı olduğu gözlemlenmemiştir, ya da nispeten az gelişmiş ülkelere aldıkları dış göçlerle bu durumu dengeleme yoluna gidebilmektedir. Planlı ya da kontrollü göçmen kabulü yöntemiyle yaşlanmayı yavaşlatabilmektedirler.

Kişilerin doğdukları toprakları ekonomik nedenlerle terk edip nispeten daha gelişmiş bölgelere gitmesi olarak nitelendirilen göç ve göçmen olguları incelenirken “Neden insanlar kendi ülkelerini bırakarak başka ülkelere gitmek isterler, göç edilen bölgeleri çekici kılan nedir?” sorusunu sorup nitelikli bir yanıt bulabilmek yararlı olacaktır.

Uluslararası Göç Örgütüne göre AB'ye yönelik göçle ilgili beş çekici ve iki itici etken söz konusudur. Çekici etkenler arasında AB'deki daha iyi yaşam şartları ve maaşlar, diğer insanların göç deneyimi, daha iyi iş olanakları ve daha fazla kişisel özgürlükler sayılmıştır. Kendi ülkelerinde bu olanaklara sahip olmayan bireylerin AB'de sahip olabileceği özellikleri, AB'yi çekici kılmaktadır. Örneğin Avrupa'da işsiz kalan bir Türk Vatandaşı yıllar önce işsizlik maaşı alabiliyorken, Türkiye'de işsizlik maaşı uygulamasının ancak 2002 yılındaki AB entegrasyon çalışmaları ile geçilebilmiştir. Ayrıca Türkiye'deki işsizlik maaşı, AB ülkelerine göre daha düşüktür. Dolayısıyla AB'de işsiz kalan birey, Türkiye'ye gelip iş aramak yerine orada işsizlik maaşı almayı tercih etmektedir. İtici etkenler olarak da etnik problemler ve kendi ülkelerindeki ekonomik koşullar sayılmıştır (Mood, 2012).

Avrupa kıtası 1960'lı yıllara kadar Dünya'ya göçmen yollayan önemli bir bölge iken, son 50 yılda özellikle Batı Avrupa ülkeleri (15 Avrupa ülkesi ile İsveç, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç) pek çok uluslararası göçmene ev sahipliği yapmaya başlamıştır. 2005 ve 2007 genişlemesiyle AB ülkesi olan Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Kıbrıs ve Malta'nın da benzer şekilde göç alması söz konusudur. Ancak Avrupa vatandaşları Avrupa'yı, kalıcı göçmenlerin geleceği bir yer olarak görmemektedir. Bu durum AB ekonomisinin gelişmesi için ihtiyaç duyduğu göçmenlerin, AB'de kalıcı olmalarını ve buna yönelik politikalar geliştirilmesini engelleyen etkenlerdendir. II. Dünya Savaşı ile yıkılan

Avrupa ekonomisinin bir an önce gelişmesi ve kalkınması için fazla sorgulanmadan Topluluğa kabul edilen göçmenler yerine, günümüzde Birlik daha seçici göçmen politikaları uygulamaktadır (Munz, 2008).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşlanma ya da demografik değişme 21. yüzyılın en önemli olgularının başında gelmektedir. Yaşlanmanın doğurganlık oranları, doğumda ölüm oranları, ortalama yaşam beklentisi ve medyan yaş gibi demografik değişimlerden aynı oranda etkilenmesi; yaşlanmanın toplumdaki refah ve ekonomi özelliklerinden de etkilendiğini göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak da Avrupa, Kuzey Amerika ve kısmen Uzak doğu gibi dünyanın en büyük ekonomilerinin bulunduğu coğrafyalar yaşlanma olgusu ile birlikte anılır olmuştur. Birkaç ülke dışında toplumların refah seviyelerinin yükselmesi ile birlikte doğurganlık oranlarının düştüğü, ortalama yaşam beklentisinin ise arttığı gözlemlenmektedir. Buna bağlı olarak da toplumun medyan yaşının arttığı görülmektedir.

Yaşlanmanın emek piyasalarına ne derecede etki edeceği ise; oldukça tartışmalı bir hal almıştır. Fransa, Almanya, Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Japonya ve Rusya gibi G8 ülkelerinin yaşlanma sorunu nedeniyle işgücü piyasalarında olumsuz etkileneceği tahmin edilmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisi konumunda bulunan ABD ve Rusya'nın nüfuslarının yaşlandığını söylemek mümkün olmakla birlikte; G8 ülkeleriyle kıyaslandığında daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir.

Dünyanın en yaşlı nüfusuna sahip Japonya gibi ileri sanayi ülkesinde 2050 yılında her iki kişiden yaklaşık birisinin çalışma çağı dışında kalacağı tahmin edilmektedir. Bunların kabaca beşte birisinin 15 yaş altı nüfus olduğu göz önüne alınırsa; Japonya'da her on kişiden 4'nün yaşlılık nedeniyle işgücü piyasalarının dışında olacağı tahmin edilmektedir. Yaşlanma nedeniyle bakım maliyetlerinin artacak olması ve toplam bağımlılık oranlarının %50'ye yaklaşacak olması Japonya açısından alarm zillerinin çalmasına neden olmaktadır. Buna yönelik olarak emeklilik yaşının düzenlenmesi ülke gündeminde oldukça fazla yer edinmektedir.

Fransa, Almanya ve İtalya gibi AB ülkelerinde yaşlanma olgusu emek piyasalarını aynı derecede olumsuz etkilemekte ve etkileyeceği öngörülmektedir. Özellikle Güney Avrupa ülkesi olarak konumlandırılan İtalya G8 ülkeleri içerisinde Japonya'dan sonra en yaşlı ülke konumunda bulunmaktadır. bu olumsuz etkiyi azaltmak için emeklilik yaşı ile ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Yapılan bu düzenlemelerin olumsuzluğu azaltacağı düşünülse de (Gümüş ve Tatlıyer, 2013: 22-23), bu etkinin çok sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir.

Yaşlanmanın emek piyasalarına olumsuz etkileri 2015 yılı itibariyle bile hissedilmekte ve bazı ülkeler aktif yaşlanmaya yönelik düzenlemeler ile birlikte emeklilik reformları hazırlamaktadırlar.

2050 yılına yönelik projeksiyonların çok daha kötü durumların oluşacağını göstermesine rağmen; yapılan düzenlemelerin yaşlanma olgusunun emek piyasalarına olumsuz etkilerinin tam olarak ortadan kaldırmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Aktif yaşlanma Dünya Sağlık Örgütü tarafından 90'lı yılların sonuna doğru geliştirilen ve bir kavramdır. Avrupa Birliğinin yaşlanma olgusuna yönelik farkındalığın artırılması amacıyla 2012 yılını Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı ilan etmesi birliğin bu olguyu ciddiye aldığına en önemli göstergesidir.

AB aktif yaşlanma ve nesillerarası dayanışma yılında yaşlanma ile mücadelede başvurulması gereken politikaları dört başlık altında sıralamaktadır. Yaşlanma ile mücadelede en önemli konunun “farkındalık” olduğu kabul edilmiştir. Yaşlanmanın toplumlar açısından kaçınılmaz olduğu ve bu durumun toplumun tüm kesimlerinde fark edilmesinin; sorunun çözümü açısından öncelik olduğu sonucuna varılmıştır. Farkındalığın oluşmasından sonra toplumda aktif yaşlanma ve nesillerarası dayanışmaya yönelik geniş kapsamlı “tartışmaların” oluşabileceği vurgulanmaktadır. Bu tartışmalar ile birlikte çözüme yönelik daha “somut politikaların çerçevesi” oluşturulabilir. Aktif yaşlanmanın emek piyasalarına doğrudan etki edeceği AB tarafından da kabul edilmektedir. Emek piyasalarında yaşlılara yönelik oluşabilecek ayrımcılığın önlenmesi için politika oluşturma ihtiyacı doğmaktadır. AB oluşabilecek ayrımcılığın önlenmesi için; yaşlıların çalıştırılmasını teşvik edici politikaların daha etkili olacağı ve bunun için yasal düzenlemelerin en kısa sürede oluşturulmasını üyelerine telkin etmektedir.

Bazı sosyal bilimciler ise yaşlanma ile mücadelede uygulanması gereken politikalarda emeklilik yaşlarının yeniden düzenlenmesinin en önemli öncelik olduğunu vurgulamaktadır. BM göre doğumda beklenen ortalama yaşam süresinin yaklaşık 50 ülkede artış göstermesi; emeklilik yaşlarının yeniden düzenlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Yaşlanma ile ortaya çıkan fiziksel değişimi zorlamayacak şekilde bireylerin emek piyasalarında çalışmalarını sağlamak sosyal güvenlik açısından önem arz etmektedir. 1960-2005 yılları arasında beklenen ortalama yaşam süresi 9 yıl artarken, emeklilik yaşları ortalama 6 ay artmakta ve makasın daraltılması her geçen gün daha zor bir hal almaktadır.

Yaşlanmanın emek piyasalarına etkisini en aza indirmek için başvurulması gereken politikalar ülkelere göre farklılık göstermekte olsa da, somut politika önerileri benzeşmektedir. Mücadelede başvurulacak politikalar; aktif yaşlanma politikaları, hayat boyu öğrenme, emeklilik yaşlarının yeniden düzenlenmesi ya da genel olarak sosyal güvenlik politikalarının güncellenmesi ve kontrollü göçmen alımı bu politikaların başında gelmektedir.

KAYNAKÇA

Alper, Y. (1997). Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tespiti, *Çimento İşveren Dergisi*, 1997.

Auer, P. – Mariangels F. (2000). Ageing of the Labour Force in OECD Countries: Economic and Social Consequences, *OECD Employment paper*, OECD Publishing.

Blacker, C.P., Stages in Population Growth, *The Eugenics Review*, 1949, www.ncbi.nlm.nih.gov, Erişim Tarihi: 29/01/2016.

Bonoli, G. - Toshimitsu, S. (2006), *Population ageing and the logics of pension reform in Western Europe East Asia and North America*, Ageing and Pension Reform Around the World, Edward Elgar Publishing, USA and UK.

Boshier, R. (2012), *Chinese Ageism Lives On: Grassroots Reports on Elderly Learning in Shaanxi, Jiangxi and Jiangsu*, Active Ageing Active Learning, Ed. Gillian Lewis, Maureen Tam, Springer Publishing, London New York.

Boulton, G. - Lewis M. Tam (2012), *Active Ageing, Active Learning*, Education in the Asia-Pacific Region: Issues, Concerns and Prospects 15.

Buhler, Pierre, The Shrinking North, Project Syndicate, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-shrinking-north>, Erişim Tarihi: 25/01/2016.

Buhler, Pierre, “Demographic Tectonics”, The New York Times, çevrimiçi: <http://www.nytimes.com/2011/05/26/opinion/26iht-edbuhler26.html? r=0> Erişim Tarihi: 26/01/2016.

Gümüş, İ. - Tatlıyer, M. (2013), “Güney Avrupa Refah Rejiminin Borç Krizi, İş Ahlakı Dergisi, 6 (1), s. 1-37.

Cook, I. - Gillespie, Jamie H. (2012), Aging in Comparative Perspective, *International Perspectives on Aging*, Springer Publishing.

Tymowski, Jan (2012), European Year For Active Ageing and Solidarity Between Generations (2012), *European Implementation Assessment*.

Gündoğan, N. (2001), İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 95-108.

Howden, M. (2010), Julie A. Meyer, Age and Sex Composition: 2010, *United States Census Bureau*, International Labour Organization, *Population Statistics and Projections*, 2015. http://www.ilo.org/ilostat/faces/help_home/data_by_country?_afrcL_oop=2120290_9268498, Erişim Tarihi: 30/01/2016.

International Labour Organization, *Population Statistics and Projections*, http://www.ilo.org/ilostat/faces/help_home/data_by_country?_afrcL_oop=2120290_9268498, Erişim Tarihi: 30/01/2016.

International Labour Organization (2015), *World Employment and Social Outlook*, Cenevre. ILO Publishing.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011), *Yaşlılık Süreci, Çerçeve Öğretim Programları*, Ankara.

Münz, R. (2008), *Migration, Labor Markets, and Integration of Migrants: An Overview for Europe, SP Discussion Paper*, World Bank, World Bank Publishing.

Organisation for Economic Cooperation and Development (2004), *Ageing and Employment Policies in Japan, OECD Publishing*, Fransa.

Organisation for Economic Cooperation and Development (2014), *Factbook-Statistical Profiles*, 2014 Edition, OECD Publishing.

OECD, *Historical population data and projections (1950-2050)*, 2015.

Shoven, John B. (2010), *Alternative Ways to Measuring Age, The Relations to Labour Force Participation, Government Policies and GDP, Research Findings in The Economics of Aging*, The University of Chicago Press.

Tariq Mood, "Remaking multiculturalism after 7/7", Opendemocracy.net, Sept.25 <https://www.surrey.ac.uk/cronem/files/Tariq-Modood-article.pdf>, Erişim Tarihi: 28.06.2012.

Taylor, P. (2008), *Ageing Labour Forces: Promises and Prospects*, Edward Elgar Publishing, USA.

United Nations (2015), *World Population Prospects 2015 Revision*, DESA, New York.